संपलक्ष्मी संवाद.

ક. દલપતરામ ડાહ્યાભાઈએ

બનાવ્યો

તે

ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાઈટીએ

છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્યો.

અમદાવાદ—આર્યોદય પ્રેસ.

સંવત્ ૧૯૪૩. ઈ. સ. ૧૮૮૭.

आवृत्ति छट्ठी.—नकल १०००.

કિંમત એક આનો.

संपलक्ष्मी संवाद.

દોહરા.

પ્રગટ જગત જેણે કર્યું, ધરૂં તેહનું ધ્યાન;
સંપલક્ષ્મી સંવાદની, કથા શુણો સઉ કાન. ૧
આ અવસર આ દેશમાં, સંપ ન દીસે લેશ;
ઘરમાં કુળમાં નાતમાં, કરે કુસંપ કલેશ. ૨
બને ન ધણિ ધણિયાણિને, બિજા તણી શી વાત;
દુખમાં તેથી દેખિયાં, દેશી જન દિનરાત. ૩
સૌ જન મન ધનને ચહે, ન ચહે સંપ જરૂર;
કાંઈ ન ડરે કુસંપથી, એ અજ્ઞાનજ ઉર. ૪
તે કારણ કહું કલ્પિને, સંપલક્ષ્મિ સંવાદ;
શુણિને સજ્જન સમજશે, વળિ તજશે વિખવાદ. ૫
શેહેર સરસ મનસાપુરી, જીવક રાજા જ્યાંહ;
નિર્ધનશા નામે કરી, વસે વણિક તે માંહ. ૬
કલેશી તેની કામિનિ, ઈચ્છે ભૂષણ અંગ;
કડવાં કથન કહી કહી, સદા લડે પતિસંગ. ૭
પીટ્યા તુજને પરણિને, શું પામી હું સૂખ;
ખાવા પૂરણ પેટ નહિ, ભોગવું અરધી ભૂખ. ૮
હાથે ચૂડો હેમનો, હઈડે મુક્તા હાર;
તે સ્વપને નહિ સાંપડ્યાં, એળે ગયો અવતાર. ૯
બહુ રળિ રળિને નર બીજા, ઘણા ઘડાવે ઘાટ;

હું રાખું તુજ જીવતાં અન્નતણા ઉચાટ. ૧૦

ચોપાઇ.

કહ્યાં કથન કામનિયે મૂખ, શેઠ શુણી દિલ લાગ્યું દુઃખ;
વસ્તિ તજી વિચર્યો તે વાર, માંડયું તપ જઇ વનમોઝાર. ૧૧
કિધું જતન શિવ મળવા કાજ, રિઝયા રૂડા રામેશ્વર રાજ;
કહે મહેશ વણિક વર માગ, ભલાંજ પ્રગટયાં તારાં ભાગ્ય. ૧૨
શાહ કહે શિવ થયા પ્રસન્ન, ધારૂં એટલું આપો ધંન;
સધળું જે થકિ પામું સૂખ, દેખું નહિ કો દિનમાં દુઃખ. ૧૩
એ શુણિ શંભુ વિચારે ઉર, જણાય આ અજ્ઞાનિ જરૂર;
માગે મુખથી ધન મુજપાસ, સમજેછે ધનમાં સુખવાસ. ૧૪
સંપવિના ધન શું સુખ કરે, ધીરજ ધારિ વિચાર ન ધરે;
વળિ શિવજી ઉચર્યો શુભ વેણ, દાસતણા દિલમાં સુખ દેણ. ૧૫
જા તું વણિક નગર કર વાસ, પરિપૂરણ હું પૂરીશ આશ;
વળિ સાંભળ શુભ બીજી વાત, પ્રગટે જ્યારે કાલ પ્રભાત. ૧૬
નજરે તું નવિ દેખિશ નાર, પછી પુરૂષ પેખિશ તે વાર;
તે પાસે માગિશ તું જેહ, તુરત તને સાંપડશે તેહ. ૧૭
એમ કહિ શિવજી થયા અદર્શ, હઇડે વણિક ન પામ્યો હર્ષ;
ઉર ધરિ મેં શંકરની આશ, તેણે બતાવ્યું બીજા પાસ. ૧૮
શિવ પણ દીસે લોભી સહી, કોડી ઘરની કાઢે નહિ;
માગે માનત રોકડિ સાર, આપે ફળ ધંધે ઉધાર. ૧૯
એમ ઉચરતો જન તે જાય, થિરતા તો મનમાં નવ થાય

દ્રવ્યવિના દુખ દેશે નાર, એમ વિચારી વસ્યો પુર બહાર.૨૦

દોહરા.

સ્ત્રી બાળક પક્ષી પશૂ, એમજ પુરૂષ અધીર;
તરૂફળ કાચું તોડતાં, ધરે ન ઘડિયે ધીર. ૨૧
જે જન ફળ પાકે જમે, સ્વાદ સરસ લે સોય;
બહુ તરૂ ઉપજે બીજથી હાણ અપકવે હોય. ૨૨
વડો અધિરો વાણિયો, બેઠો નગર બહાર;
જામની કાઢી જાગતાં, વિધ વિધ કરી વિચાર. ૨૩
આદિત્ય ઊગે ઉઠિયો, ત્યાં જઇ ગંગાતીર;
કર પદ મુખ શુદ્ધી કરી, નાહ્યો નિર્મળ નીર. ૨૪
વસ્ત્ર ધરી વિચારિયું, વળિ તપ કરૂં વિશાળ;
તેજ વખતમાં ત્યાંકણે, સ્ત્રી દીઠી તતકાળ. ૨૫

ચરચરી છંદ.

ધરતી પદ ધમધમાક, ઝાંઝર ધ્વનિ ઝમઝમાક,
ઠણણણણણ ઠમઠમાક, ઘોરે ઘણિ ઘૂઘરી;
ઝળળળ મુખ કાંતિ ઝળક, ખળળળ ભુજચૂડ ખળક;
ભળળળ શશિ ભાલ ભળક, નથડી નાકે ધરી;
થનગન તન ચાલ ચપળ, બણિ ઠણિ શણગાર સકળ,
ધણણણણણ ઘોર અકળ, કીધો ચાલે કરી;
તાતા થૈ કરતિ ગાન, નાચતિ નટવી સમાન,

તિગડતા તિગડતાક તાન, સજતી તે સુંદરી. ૨૬

દોહરા.

ભાળી આંખો મદ ભરી, ભૂલી તનનું ભાન;
શરમ ધરમ સંક્ષેપ છે, અતિ ઝાઝું અભિમાન. ૨૭
દુનિયાને નહિ દેખતી, ઠરે ન પગ થિર ઠામ;
વૈદ વૈદ મુખ બોલતી, ભાળી સુંદર ભાંમ. ૨૮
પાછળ પટ સંકોતરી, આગળ ઢાંકે અંગ;
પગ ઉઘાડા પાછલ્યા, ધારી ન જુએ ઢંગ. ૨૯
પૂછ્યું વણિકે પ્રીતથી, તે નારીને ત્યાંહિ;
કોણ તમે છો ક્યાં થકી, આજ પધાર્યાં આંહિ. ૩૦
શુણિ બોલી તે સુંદરી, હું લક્ષ્મી જગમાત;
આવી તુજ કારણ અહીં, શિવ પ્રેરી સાક્ષાત. ૩૧

ચોપાઇ.

આવિશ તુજ ઘરભણિ હું આજ, સારિશ ધનનાં સઘળાં કાજ;
શુણિ હરખ્યો શા' નિર્ધન નામ, ત્યાં પૂરૂષ દીઠો તે ઠામ. ૩૨
નેણ શિતળ સ્નેહે ભરપૂર, દેખી આનંદ ઉપજે ઊર;
મુખમાં વાણી મધુરી ઘણી, તોડે અડચણ રસ્તા તણી. ૩૩

સવૈયો.

પોપટ કોકિલ મોરનિ વાણિ, કહે સઘળા કવિરાજ વખાણી;

કામની કંઠ વખાણ્ કરે કઇ,બાળક બોલિ સુ તોતળિ જાણી;
મોરલી નાદ ધિમો ધનગાજ, કહે કઈ મીઠિ કવીનિ કહાણી;
એ સહુ વાદ વૃથા જગ મધ્ય,મિઠી સઘળા થકી સંપની વાણી. ૩૪

દોહરો.

મોરલિ નાદે નાગ જ્યમ, ડોલે દ્વેષ વિસારિ;
સંપનિ વાણી સાંભળી, સૌ રીઝે સંસારિ. ૩૫

સવૈયો.

કુત્સિત કાગ કપોતની વાણિ, કહે સઘળા કવિયો અવખાણી;
શ્વાન મહીષ મની અજશબ્દ, કહે વળી ભ્રષ્ટ કવીની કહાણી.
ગર્ધ્વ ગીધ ઉલૂક ગીરા, જગમાં અપશુકન કરી જન જાણી;
એ સહુ વાદ વૃથા દલપત્ત, કહે બહિ ક્રૂર કુસંપનિ વાણી. ૩૬

ચોપાઇ.

નર રૂડો નિરખી નિરધાર, એ પ્રતિ વણિકે કર્યો ઉચાર;
શાથિ પધાર્યા શું તમ નામ, કહો અહીં આવ્યા શે કામ. ૩૭
હું છું સંપ હરીનો દાસ, પુરારિયે પ્રેર્યો તુજ પાસ;
જો હુંને લક્ષ્મીમાં જેહ, તત્વ સમજ તું તો લે તેહ. ૩૮
શાહ કહે તુજમાં શો માલ, લક્ષ્મી લઈને થાઉ નિહાલ;
બોલ્ય અધિક તારૂં બળ હોય, વળી વિચારી સમજું સોય. ૩૯

દોહરા.

સંપ કહેછે શેઠ તું, વિચાર મારી વાત;

સંપતણો મહિમા સદા, વિશ્વ વિષે વિખ્યાત. ૪૦
સૃષ્ટિ સમે સૌ માનવી, વસતાં વન મોઝાર;
બિહિતાં એક બિજા થકી, નોતો સંપ લગાર. ૪૧
પહેરણ છાલો પાંદડાં, ખાવા વનફળ ફૂલ;
વનમાં વશિને વેઠતાં; દેહે દુઃખ અતુલ્ય. ૪૨
પછી આપી પરમેશ્વરે, સંપ તણી મતિ સાર;
એક બિજાનિ સહાયથી બન્યાં ભલાં ઘરબાર. ૪૩
જેમ સુસંપ વધ્યો ઘણો, અડચણ ભાગી એમ;
બાંધ્યા બંદોબસ્ત બહુ, જન દુખિ થાય ન જેમ. ૪૪
અબળ સબળ સૌ સુખિ થયાં, દુઃખ થયાં સૌ દૂર;
તે કારણ સૌ સંપનું, જાણો તમે જરૂર. ૪૫
સંપ થકી સુખ સંપજે સંપથી જાય કલેશ;
જે નરને ઘર સંપ નહિ, લેશે સુખ નહિ લેશ. ૪૬
તે માટે તુજને કહું, અંતર રાખ્ય ઉમંગ;
લાલચ મેલી લક્ષ્મીની સંપતણો સજ સંગ. ૪૭
સાંભળી ભાષણ સંપનું, ચડી રમાને રીસ;
બોલિ ઉઠી બેબાકુળી, કોપ્યો જાણે ફણીશ. ૪૮
સાંભળ મુરખા સંપ તું, આણે કેમ અભિમાન;
નિર્ધનિયો નર લોકમાં, ક્યાં પામ્યો સન્માન. ૪૯
ધનથી મન ગમતું મળે, સુખ સૌ ધનને સાથ;
સર્વે રહે સેવક થઇ, હોય દ્રવ્ય જો હાથ. ૫૦
થળ થાનક જળ ધન કરે, જળ થાનક થળ થાય;

ઊજડ વડા અરણ્યમાં, ધનથી શેહેર વસાય. ૫૧
વણુકર ધનને વાસતે, આપે વસ્ત્ર અપાર;
ધનકારણુ સોનાર પણુ, સરસ ઘડે શણગાર. ૫૨
પામર ઉચકે પાલખી, બેસે ધનિનાં બાળ;
હુકમ ચલાવે હામ ધરિ, પૈસાથી મહિપાળ. ૫૩
સંપ કરીને શૂદ્રજન, ઉપજાવે તરૂ થોક;
ભલાં ભલાં ફળ ભોગવે, લક્ષ્મીવાળા લોક. ૫૪
આજ પછી અભિમાનના, બોલીશ માં મુખ બોલ;
નહિતો નિર્લજ તું થશે, તરણા સરખે તોલ. ૫૫

છપ્પા.

સંપ કહે શુણુ રમા, જનમ તારો હું જાણું;
વળિ જાણે સૌ વિશ્વ, કેમ વિસ્તારી વખાણું;
પય ખારાની પુત્રી, ભયંકર વિષની ભગની;
વિષ કરતાં વિશેષ, ઉડે સંભારે અગની;
વિષ પ્રાણુ હરે પોતે મરી, કરે એકને ક્લેશ છે;
તેં જીવતી રહીને જગતમાં, દિધા ઉજાડી દેશ છે. ૫૬

કૌરવ પાંડવ કૂળ, મૂળથી નાંખ્યાં મરડી;
રાવણનું પણુ રાજ, ઝડપ તેં નાંખ્યું ઝરડી;
બહુ રાજાનાં રાજ, સંપ તજવાથી તુટયાં;
સરસ હતા સુલતાન, સંપ ફીટે ઘર ફૂટયાં;
પરિપૂરણુ લક્ષ્મી પામિને, સંપ વિના નહિ સુખિ રહે;

નિજ ઘરમાં ઘણા કુસંપથી, મોટા પણ મરવા ચહે. ૫૭

દોહરો

હરના ઘરમાં હરઘડી, થતું હશે તોફાન;
સંપ ન દેખી શંકરે, પિધું હશે વિષપાન. ૫૮

છપા.

ગિરિજા ગંગા સોક્ય, હશે હરરોજે લડતી;
ઇંદુ અગ્નિની જ્યોત, પરસ્પર નિશ્ચય નડતી;
વાઘ વૃષભને વેર, મોર મણીધરને મારે;
સિંહ હાથીનું શીર, તોડવા તુરત વિચારે;
શિવ સેવક દાનવ દેવ બહુ, મારામારી કરી મરે;
ઘરમાં એવો કજિયો ઘણો, સહન થયો નહિ શંકરે. ૫૯
સપ્ત ધાતુમય સરસ, શૈલ કૈલાશ વસે હર;
ધનપતિ ધાર્યો મિત્ર, કરે આશા કિંનર નર;
લંકા સરખાં લાખ, દાસને બખશિશ દેછે;
ગરૂઓ પુત્ર ગણેશ, રિદ્ધિ જેથી જન લેછે;
પણ બે ઐયર ચડબડ કરે, પલંગ ત્યાં કુણ પાથરે;
શિવ શયન કરે સમશાનમાં ભીખ, માગી ભોજન કરે. ૬૦

દોહરો.

તન રોગી શિર શત્રુતા, જર આવે ને જાય;
પણ જો સંપ કુટુંબમાં શીતળ રહે સદાય. ૬૧

છપ્પો.

જુઓ ઈંદુને અંગ, રોગ ક્ષય લાગિ રહે છે;
રાહુ સમો શિર શત્રુ, વાર ઘણિ ઘેરી લેછે;
કાળું લાગ્યું કલંક, વિહુણી ગાળો આલે;
ચોથ તિથીમાં લોક, ચક્ષૂ આડી કરિ ચાલે;
વળિ તેજ પ્રતાપ વધે ઘટે, કલેશ કદી નવ મન કરે;
જોઇ સંપ કુટુંબ નક્ષત્રપતિ, સદા શિતળ થૈને ફરે. ૬૨

દોહરા.

સંપ વિના સુખિ હોય જન, સૌ પૂરે જો સાખ;
તો પરિપૂરણ પેટ ભરિ, રમા ગરવ તું રાખ. ૬૩
જગમાં બહુ જન ધન વિના, સંપ થકી સુખવંત;
સાખ પુરે સંસારમાં, એની લોક અનંત. ૬૪
તો તારૂં અભિમાન તજિ, રહેજે શરમ સમેત;
વગર વિચાર્યું બોલતાં ફોગટ થઇશ ફજેત. ૬૫
સાખ ન પૂરે સર્વ તો, બહુ બકવે શું થાય;
આપ બડાઈ આપમુખ, ગંડક લોકો ગાય. ૬૬

ચોપાઇ.

કર બકવા તું સંપ કુપાત્ર, મુજ આગળ તું છે કુણમાત્ર;
વસું વિષ્ણુને અરધે અંગ, નહિ લવવા લાયક તુજ સંગ. ૬૭
અતિ જનમાં પામ્યો અપમાન, સમજ્યો નહીં ન આવી સાન;

કાઢ્યો રાવણે પકડી કેશ, દુરજોધને તજાવ્યો દેશ. ૬૮
જાદવના કુળમાં પણ જઈ, નાઠો અંતે નિર્લજ થઈ;
રહિ નશક્યો જ્યાં મારૂં રાજ, નિર્લજ તનેન આવે લાજ. ૬૯
જે જગમાં જન તારા હોય, તે મુજ સેવક તુલ્ય ન કોય;
તેનો કર તું ચિત્ત વિચાર, એ પછિ અદકો કર ઉચાર. ૭૦
જો ધનવંત સભામાં જાય, સકળ સભાસદ ઊભા થાય;
આપે વળી ઉત્તમ આસંન, નહિ સન્માન લહે નિર્ધન. ૭૧
ધનિનાં બાળક નહાનાં વરે, નિર્ધનનાં કુંવારાં ફરે;
સૌકો સગા સધનના હોય, નિર્ધનિયાનું ન થશે કોય. ૭૨
વસે શ્રીમંત હવેલી કરી, નિર્ધનની દીસે છાપરી;
સરે સિપારસ રાજદ્વાર, ગાંઠે જેને ગરથ અપાર. ૭૩
નિવડે ધનવંતાનો ન્યાય, જન નિર્ધનિયો માર્યો જાય;
લક્ષ્મી વિના શ્રી વિષ્ણુ જેહ, સમર્થ રહિ શકે નહિ તેહ. ૭૪

દોહરો.

સંપ કહે તે સર્વ તુજ, ફૂંદની વાતો ફોક;
સંપ વિના શ્રી વિષ્ણુ પણ, સદાય પામે શોક. ૭૫

છપ્પા.

સંપ વિના ગોલોક, શોક રાધા વિરજાનો;
સંપ વિના સંતાપ, રૂકમણી સત્યભામાનો;
સંપ વિના શ્રીરામ, વસ્યા સીતા લઇ વનમાં;

સંપવિના મૃગ મારિ, ખોઈ સીતા ખળજનમાં;
મહા સમર્થ તે પણ સંપ વિણુ, લહે દુઃખ લક્ષ્મીપતી;
એવાને આંસુ આવિયાં, કહો મનુષની કુણુ ગતી. ૭૬
કૌશળદેશ નરેશ, જગત દશરથને જાણે,
સહિત રામ સુત ચાર, વડા કવિ વિવિધ વખાણે;
લક્ષ્મી મળી અલક્ષ, ભલાજન કિરતી ભાખે;
કેકૈ ને કોશલ્લા, રાણિયો સંપ ન રાખે;
નૃપ મોત વિના મૃત્યુક થયું, સંપ વિના સુત વન ગયા;
વળિ જગમાં જુઓ વિચારીને, સંપ તજી સુખી કો થયા? ૭૭

દોહરો.

સંપ સુણો કમળા કહે, તજ અભિમાન અભંગ;
સ્વતંત્ર સુખ જન જે ચહે, તજે તુરત તુજ સંગ.

છપ્પા.

કિસકંદાપુરિ ભૂપ, વાળિ સુગ્રિવ બે વાનર;
સેવ્યો જ્યાં લગિ સંપ, સૂખ પામ્યા ન સ્વતંતર. ૭૮
કાપિ સંપનું નાક, તજ્યો સુગ્રિવને જ્યારે;
રાખ્યું સ્વતંત્ર રાજ, વાળિ સુખિ વસિયો ત્યારે;
સુગ્રીવ વાળિને મારિ વળિ, નિષકંટક સુખ અનુસરે;
નર ચહે પદવિ પૃથિનાથની, સંપ રાખીને શું કરે. ૭૯
જે લંકાપુરિનાથ, રાય રાવણ જગ જાણે;

કુંભકરણ ભડ ભ્રાત, વિભીષણ બિજો વખાણે;
સેવ્યો એક સંપ, મુઓ તે રાવણ સાથે;
તજયો વિભીષણ સંપ, છત્ર માંડયું નિજ માથે;
જે તજે સંપ તે નૃપ બને, ન તજે નોકર થઇ ફરે;
નર ચહે પદવિ પૃથિનાથની, સંપ રાખીને શું કરે. ૮૦

દોહરા.

સ્વાદ હશે જો સંપમાં, હરડે જેવો હોય;
કરશે ગુણ કોઈ અવસરે, કહે તુરત નહિ કોય. ૮૧
ધનનો સ્વાદ સરસ ઘણો, સાકરને અનુસાર;
મીઠી લાગે મૂખમાં, લઇ ચાખતાં લગાર. ૮૨
સંપ કહે સાકર વિષે, કુસંપ ગંધકતેલ;
મળતાં કાળો કોયલો, નિરખ્યો નકી બનેલ. ૮૩

છપા.

સંવત તેર ત્રેપન, સાલ વિક્રમની જ્યારે;
દિલ્લિ અલાઉદ્દિન તખતપર બેઠો ત્યારે;
મંત્રી મલેકજેબ રાજ્ય લેવા રૂચિ જોડી;
વિખદઇ માર્યો શાહ, શાહજાદા ચખ ફોડી;
પણ એક માસ દિન પંચ સુખ, ભોગવિ ભુંડીરિતે મુઓ;
તજી સંપ નહીં સુખ સંપજે, જરૂર વિચારીને જુઓ. ૮૪
દિલ્લી આદિક દેશ, થયા જગમાં નૃપ જે જે;

સેવ્યો નહિ જો સંપ, મુઆ વણુ મોતે તેતે;
કોઈને કુંવરે હણ્યો, હણ્યો કોઈને નિજ ભ્રાતે;
કોઈને પ્રધાને હણ્યો, હણ્યો કોઇને પિતુમાતે;
શુભ રીતે સંપ ન સેવતાં, રાજા રાંક પિડાયછે;
ધનથી સુખ કો નથિ ધારતું, સંપ થકી સુખ થાયછે. ૮૫

દોહરા.

નારદને પર્વત રૂષી, મતિવંતા બે મિત્ર;
કન્યાકાજ કુસંપથી, આપ થયા અપવિત્ર; ૮૬
થતો સ્વયંવર સાંભળી, ઉર ધરીને અભિલાપ;
એક બિજાથી અણુછતા, પહોંચ્યા વિષ્ણુ પાસ. ૮૭
જૈ નારદ જગદીશને, ભણે શુણો જગભૂપ;
સમે સ્વયંવરને વધે, રૂડું મારૂં રૂપ. ૮૮
પર્વતરૂષિનું ત્યાં પ્રગટ, મુખ મર્કટનું થાય;
વનિતા તેને નવ વરે, પર્વત પાછો જાય. ૮૯
તથાસ્તુ બોલ્યા ત્યાં હરી, નારદ ગયા નૃલોક;
પર્વતરૂષિ આવ્યા પછી, ધ્રજેત થાવા ફોક. ૯૦
કરજોડી હરીને કહે, દો મુજને વરદાન;
કાયાની કાંતી વધે, સૂરજ કોટિ સમાન. ૯૧
નારદનું તો ત્યાં નકી, મર્કટ સમ મુખ થાય;
તથાસ્તુ બોલ્યા તે શુણી, રાજી થયા મુનિરાય. ૯૨
મંડપમાં મુની બે ગયા, સંપ તજી ચહિ સૂખ;

સુંદર રૂપ શરીરનાં, મર્કટ જેવાં મૂજ. ૯૩
ભય પામી બહુ ભાળતાં, કન્યા તો તે કાળ;
પાછી નાઠી પદમણી, વદન દેખિ વિકરાળ. ૯૪
તે તો ત્રીજાને વરી, રૂપિ બે ગયા નિરાશ;
કુસંપ કીધે નવ સરી, એકે જણની આશ. ૯૫
એમજ જન આ દેશના, ગુણ પોતાના ગાય;
અવગુણ અન્યોઅન્ય કહિ, બે મર્કટ મુખ થાય. ૯૬

ચોપાઇ.

નિર્ધન એક હતો નર નિત્ય, વન વિચર્યો સુત નારિ સહીત;
ધરિ તપ બેહાં રાખી ધ્યાન, દેવે પછી દીધાં વરદાન. ૯૭
ઉમર માંહિ અકેકિજવાર, ઇચ્છા ધરી કરજો ઊચાર;
ઈચ્છા પૂરણ કરીશ એજ, અધિક ન આપું કશો અવેજ. ૯૮
પ્રસન્ન થઇ પાછાં જ્યાં જાય, રસ્તામાં દીઠો કોઇ રાય;
તેની રાણી થવા તતખેવ, દીલમાં સ્ત્રીયે સમર્યા દેવ. ૯૯
રમા બરોબર પ્રગટ્યું રૂપ, ભાળીને લોભાણો ભૂપ;
ધણીયે મનમાં ક્રોધજ ધર્યો, ઇચ્છા કરી એવું ઉચર્યો. ૧૦૦
રંડા રીંછડિ રૂપે થાય, તતક્ષણ તેમ થયું પળમાંય.
પછિ રહિ પુત્ર પતીની પાસ, અંતરમાં ત્રણ થયાં ઉદાસ. ૧૦૧
પછિ કીધી પુત્રે ઇચ્છાય, પ્રથમ હતી તેવી તે થાય;
સંપૂરણ કદિ દેવ પ્રસન્ન, સંપવિના નહિ સુખ સંપન્ન. ૧૦૨
વળિ કહું વાત અલૌકિક એક, સાંભળી કરજે શેઠ વિવેક;

વાડવ એક ગયો શિવપાસ, પ્રીતે પૂજ્યા શ્રાવણ માસ. ૧૦૩
દેવ કહે માગો વરદાન, બ્રાહ્મણ બોલ્યો ધરિને ધ્યાન;
જે ટાણે હું ચિંતવું જેહ, તુરત મળે મુજ વસ્તુ તેહ. ૧૦૪
ત્રિનયન કહે જા તેમજ થાય, ઘણો હરખિ દ્વિજ ઘરભણિ જાય;
સ્મરતાં વસ્તુ જડે સાક્ષાત, ભેદજ જાણ્યો તેને ભ્રાત. ૧૦૫
તે પણ ગયો ત્રિલોચન સ્થાન, પૂજી શિવ પામ્યો વરદાન;
મારો વિર માગે જે પેર, બમણું તેથિ મળે મુજ ઘેર. ૧૦૬
દીધું એજ વચન મહાદેવ, તે પછિ ઘેર ગયો તતખેવ;
મોટે માગ્યા સાતજ માળ, આને ચૌદ થયા તે કાળ. ૧૦૭
મોટે માગી પંદર ગાય, આને એથી બમણી થાય;
હય હાથી પાલખી પલંગ, સાંપડિયાં બે જણને સંગ. ૧૦૮
સંપ વિના ઈરષા થઇ ઊર, દેખી દાઝયું દીલ જરૂર;
મોટો કહે મારૂં ઘર આજ, અરધોઅરધ બળો મહારાજ. ૧૦૯
તેનું અર્ધ બળ્યું તતકાળ, આના બળ્યા સમૂળા માળ;
મોટો કહે મુજ ઘરનાં જન, સૌનું ફૂટે એક લોચન. ૧૧૦
તેની આંખ એકેકી જાય, આનાં સઘળાં અંધાં થાય;
હવે વિચારો એના હાલ, લક્ષ્મીમાં શો મોટો માલ. ૧૧૧

દોહરા.

સાંભળિ મનમાં શેઠને, સંપથિ થયો સનેહ;
લક્ષ્મી જોઈ લાજી ઘણી, ઉચરી અવસર એહ. ૧૧૨
સાંભળ નિર્ધન શાહ તું, સો વાતે એક વાત;

ભાસે તુજને જે ભલું, તે તું લે સાક્ષાત. ૧૧૩
શા માટે તું શેઠિયા, વસ્યો આવિ વનવાસ;
કીધું તપ શા કારણે, શું માગ્યું શિવપાસ. ૧૧૪

છપ્પો.

પાણીની જો પ્યાસ, દૂધથી ક્યમ દુખ ભાગે;
હોય અન્નની ભૂખ, મૂખ મોતી ક્યમ માગે;
સુધરે લુણથી શાક, માંહિ સાકર શું કરવી;
આગથિ પાકે અન્ન, ફૂલમાળા ક્યમ ધરવી;
કહે કમળા નિર્ધનશાહ શુણ, જેનું કામ તે જે કરે;
તેં કીધું તપ ધન કારણે, સંપથિ ઈચ્છા શું સરે. ૧૧૫

સવૈયો.

મોર ચહે ઘનઘોર ઘટા, શશિ તેજ છટા થકિ શું સુખ પામે;
દર્શન ચંદ્ર ચકોર ચહે, ઘનઘોર ઘટા થકિ કેમ વિરામે;
દીપક સંગ પતંગ ચહે, નહિ ગંગ તરંગ થકી દુખ વામે;
નીરજ નીરથિ દૂર થઈ, નહિ ધીર ધરે કદિ ક્ષીરને ઠામે. ૧૧૬

દોહરા.

વેઠયું દુખ તેં ધનવિના, એ ન વિસારિશ આપ;
જો ચૂકિશ આ અવસરે, પછી થશે પરિતાપ. ૧૧૭
સાંભળિ નિર્ધન શાહની, કાયા ઉપજ્યો કંપ;

લક્ષ્મી લેવા લાગીયો, સજ થૈ બોલ્યો સંપ. ૧૧૮
વાત છેલિ તું વાણિયા, ઉર ધર ધરી ઉમંગ;
પછી હું રસ્તે પરવરૂ, તું જા તેને સંગ. ૧૧૯
એક નગરિ ઉજણપુરી, રાજા વિક્રમ રાજ;
નગરશેઠ નિમચંદજી, લાયક જેની લાજ. ૧૨૦
સુખ સંપત્તિ સુમાર નહિ, મહિમા બહુ જગમાંહિ;
હવેલિ ઘોડા હાથિયો, કસુર ન દીસે કાંઇ. ૧૨૧
વખત એક રજની વિશે, સુખસજ્યા મોઝાર;
પોઢયાં પિયુ ને પ્રેમદા, ઇંદ્ર શચી અનુસાર. ૧૨૨
પલંગ રૂડા રંગનો, કરેલ મેનાકાર;
શોભે ધર સૂવાતણું, ભાગ્ય તણો ભંડાર. ૧૨૩
કાચ જડયા કંચન વિશે, ઝગમગ ઝાકઝમાળ;
તારા સારા તુલ્ય ત્યાં, દીપે દીપકમાળ. ૧૨૪
શેઠ કહે સુણુ સુંદરી, પગ મારા પીડાય;
જો તું ચાંપે જોરથી, તો સુખ શાંતી થાય. ૧૨૫
કામની ક્રોધ કરી કહે, નહિ એ કામ કરાય;
શું સુખ તમથી સાંપડયું, પ્રીતે ચાંપુ પાય. ૧૨૬
નથમાં મેં મણિ નિરખિયો, પટરાણીની પાસ;
ઉપજે જેથી અતિઘણો, પાવક વિના પ્રકાશ. ૧૨૭
તે લેવા તમને કહ્યું, હઠ કરી વાર હજાર;
કહિ કહી થાકી કાનપર, લિધી ન વાત લગાર. ૧૨૮
માગી ચીજ મળે નહીં, નિષ્ફળ મોટું નામ;

શું કરૂં તારી સાહિબી, કાંઇ મારે નથી કામ. ૧૨૯

ચોપાઇ.

શેઠ કહે સાંભળ ધરિ સૂખ, મણિ જે દિન તેં માગ્યો મૂખ;
જગમાં શોધુંધું જત્નથી, મણિ એવોતો મળતો નથી. ૧૩૦
પૃથવીપતિની પત્ની પાસ, એ મણિની કયમ કરિયે આશ;
જો જાણું કાંઇ એની જોડ, કરૂં ખરિદ દેઇ લાખ કરોડ. ૧૩૧
ન મળે તેનો નહિ ઉપાય, હાસો હઠ લીધે શું થાય;
હઠ કરિયે નીજ કંથ હજુર, જેવી તેની શકિત જરૂર. ૧૩૨
કામનિ કહે ન મળે મણિ કેમ, જૂઠું કહિ સમજાવો જેમ;
જાણો હું ભોળી નહિ જાત, વરતું બધી કપટની વાત. ૧૩૩
જે નરનું પરસ્ત્રીમાં ચીત, પરણી સંગ ન બાંધે પ્રીત;
એમાં આવી અનેક વાત, જનમ દુઃખણી મારી જાત. ૧૩૪
પૂર્વે જન્મનું પાપેજ નડયું, પાનું તમ સાથે જે પડયું;
આપે જન્મ જનેતા જેહ, કર્મ નઆપે કોઇ પણ તેહ. ૧૩૫
ભવ પૂરો સુખ દુઃખથી ભરૂં, કશી ન આશા તમથી કરૂં;
સ્વપને હું નહિ પામી સૂખ, દૈવે મુજને દીધું દુઃખ. ૧૩૬

દોહરા.

મળિને મામા મામિયો, મળિ મારાં મા બાપ;
ભાઇ અને ભોજાઇએ, પરણાવ્યું આ પાપ. ૧૩૭
મામા મામી ભુમિમાં, પામ્યાં પાપે પાપ;
ભાભી પાપે પામિ ભે, ભે પામ્યાં મા બાપ. ૧૩૮

જે ખાશે તે જાણુશે, શેર અટકજો અન્ન;
કદિ કન્યાનાં નહિ કરે, લખેશરીથિ લગંન. ૧૩૯
શેઠ કહે શેઠાણી તું, શા માટે ધર શોક;
મુખે જેટલા માગ તું, રૂપૈયા દઊં રોક. ૧૪૦
સદાય મારૂં શિયળ વૃત, પડે ન પડતાં પ્રાણ;
મેણું પરસ્ત્રીનું મને, બહુ સાલે જેમ બાણ. ૧૪૧
એવાં કેમ તું ઊચરે, વા'લી વાંકાં વેણ;
રાતાં આવાં રીસથી, ન ઘટે કરવાં નેણ. ૧૪૨
સુખમાં વશિયે સંપથી, ભામનિ ને ભરતાર;
મધુરે વચને માગિયે, સંપતિને અનુસાર. ૧૪૩
નારી તું પ્યારી ઘણી, અરધું જેવું અંગ;
મિલકત સઘળી માહરી, આપું તને અભંગ. ૧૪૪
તોપણ નિત્યે તું કરે, કારણ વિના કલેશ;
ચંદ્ર ન આવે ચપટીમાં, હઠ લે બાળ હમેશ. ૧૪૫
આપણ થકી અભાગિયાં, દેખી તેનાં દુઃખ;
સંગ્રહિયે સંતોષ તો, સદાય ઉપજે સૂખ. ૧૪૬
પામ્યો નહિ જે પગરખાં, દુખ પોકારે મૂખ;
પણ બીજાને પગ વિના, દેખી વિસારે દુઃખ. ૧૪૭
તૃષ્ણા ઝાઝી તેજ જન, હઇડે બળે હમેશ;
તૃષ્ણાથી ત્રિભુવન ધણી, લઇ ન શકે સુખ લેશ. ૧૪૮
ગુણિયલ વિક્રમ નૃપ ગયો, પંડે પાંડવ દેશ;
ઈંદ્રપ્રસ્થ અવલોકિને, કરવા લાગ્યો કલેશ. ૧૪૯

પસ્તાવો બહુ પામિને, બોલ્યો મેલી લાજ;
આ દોલતની આગળે, રાંક તુલ્ય મુજ રાજ. ૧૫૦
દોષ કશો નહિ દેવનો, નહિ મુજ ભલાં નશીબ;
ધરાવિ નામ ધરાપતિ, ગતિમાં રહ્યો ગરીબ. ૧૫૧
ગરિબી પોતાની ગણી, અતિ અંતર ધરિ આશ;
સેવે વિર વૈતાળને, દીનપણે થઈ દાસ. ૧૫૨

ચોપાઇ.

તે માટે રામા તજ રોષ, સુખ નહિ લેશ વિના સંતોષ;
સૂખ પીયરનું તું સંભાર, શરિરે વસ્ત્ર ન મળતું સાર. ૧૫૩
કરતી મજુરી જેવાં કામ, વળિ ઘડિએ ન મળે વિશ્રામ;
એથીતો સુખ અદકું આજ, કિંકર કરે હુકમથી કાજ. ૧૫૪
ભામનિ શુણિ થઇ ક્રોધ ભરેલ, જ્યમ જળ રેડયું તાતે તેલ;
મારાં દુરબળ મા ને બાપ, એ મેણું મુજને ક્યમ આપ. ૧૫૫
કુવે પડું જીવ દઉ તતકાળ, વિખડાં વાટિ પિઉં વિકરાળ;
ફૂટે શીશ કરે પાખંડ, પાપણિ બોલે વચન પ્રચંડ. ૧૫૬
વળતી શેઠ વિચારે વાત, જુવતી મૂર્ખ જનાવર જાત;
સમજાવ્યો સમજે નહિ ન્યાય, માર વિના મારગ નહિ થાય. ૧૫૭
ડર દેખી પશુ કરે વિચાર, પણ ન વિચારે નિરલજ નાર;
શિક્ષા કરી વળિ થાશે શોક, ક્રોધી મુજને કેહેશે લોક. ૧૫૮
ધીરજ તે માટે મન ધરૂં, ચાર ઉપાય ચતુર થઇ કરૂં;
સામ દામ ને ભેદ ભણાય, પછીથી ચોથો દંડ ઉપાય. ૧૫૯

દોહરા.

સમજણુ દેવી સામ તે, દેવી લાલચ દામ;
ભેદે ભય ઉપજાવવો, દંડ સજે સંગ્રામ. ૧૬૦
નારી મારી વાત શુણુ, સારી ધારી સ્નેહ;
મળવો ફરિ આ મુલકમાં, દુર્લભ મનુષા દેહ. ૧૬૧
આયુષ તો વળિ અલ્પ છે, ઘડિ ઘડિ ઘટતું થાય;
પછિ તે પળ નહિ પામિયે, જે પળ વીતી જાય. ૧૬૧
માટે મોટું મન કરી, સદાય રહિયે શાંત;
કોઈ વખત કરિયે નહિ, કલેશ બુદ્ધિ કલપાંત. ૧૬૨
એ રીતે અતિશય કર્યો, શેઠે સામ ઉપાય;
કાન ધરે નહિ કામની, શી રીતે સમજાય. ૧૬૪
મન માન્યાં આગળ મુકયાં, ચરણા ચોળી ચીર;
સામું ન જુવે સુંદરી, જયમ વિતરાગી વીર. ૧૬૫
તારૂણિ છેક ન તાણુ તું, તાણે તૂટી જાય;
સ્નેહ તુટે તો સાંધતાં, વચમાં ગાંઠ વળાય. ૧૬૬
તજશું જો તમને અમે, કરશો શું પછિ કાજ;
પસ્તાશો બહુ પ્રેમદા, માટે માનો આજ. ૧૬૭
એમ કહી અવળે મુખે, સૂતો રાખી રીસ;
અંક ફર્યા જયમ એ ઘડી, ત્રેસઠના છત્રીશ. ૧૬૮
તોપણુ રહિ નહિ તે વળી, બકવા કરતી બાળ;
સુણુતાં દિલમાં શેઠને ઝાઝી પ્રગટી ઝાળ. ૧૬૯
બહૂ કહ્યું જે બોલ નહિ, ધરિ શકતો નથિ ધીર;
તોપણુ મારે તારૂણી, તિક્ષણુ વાયક તીર. ૧૭૦

શેઠ ઉઠી સોટી લઇ, માર્યો પૂરણ માર;
બાળા તોપણ બોલતી, લે નહિ થાક લગાર. ૧૭૧
પછિ ઘરના પાડોસના, આવ્યા લોક અધિક;
સૌ ઠપકો દે શેઠને, કામ ન કીધું ઠીક. ૧૭૨
દિલ સંભારી દૈવને, નર નાંખે નિશ્વાસ;
બેઠો આવી બારણે, અંતર થઇ ઉદાસ. ૧૭૩
મૃત્યુક માગે મુખથકી, પરમેશ્વરની પાસ;
સંપ વિના સંપત્તિપતિ, તજિ જિવતરની આશ. ૧૭૪

ચોપાઇ.

વળિ ત્યાંતો કૌતકની વાત, નજરે ત્યાં નિરખી સાક્ષાત;
પરદેશી નર ને વળિ નાર, સુતાં ઓટલે શેઠ દુવાર. ૧૭૫
પિયુના પ્યારી ચાંપે પાય, હેતે વાત કરી હરખાય;
ઘરૂણી પ્રીત જણાવે ઘણી, ધન્ય જન્મ મન ધારે ધણી. ૧૭૬
સ્વામિ કહે સુંદરી શુણ આપ, બહુ ધનવંતો છે તુજ બાપ;
ત્યાં જઈને સુખથી વશ તુંય, દુખ સુખથી દિન કાઢિશ હુંય. ૧૭૭
શામાટે દુખમાં મુજ સંગ, વશિ વણસાડે તનનો રંગ;
હું પામિશ સુખના દિન નવા, તો તુજને આવિશ તેડવા. ૧૭૮
નારિ કહે શુણિયે હો નાથ, હું નહિ તજું તમારો સાથ;
ભોગવું સુખમાં આવી ભાગ, દુખમાં કરૂં તમારો ત્યાગ. ૧૭૯
પૂરી ઠરૂં પ્રભૂની ચોર, ક્યાં તે છૂટું કર્મ કઠોર;
વસું વિજોગે દિન એટલા, જીવવું જગમાં દિન કેટલા. ૧૮૦

સગપણ સત્ય ઘણામાં ઘણું, તેતો ધણિ ધણિયાણી તણું;
પિયરતણી પાલખી દુખકાર, સસરાની શૂળી સુખકાર. ૧૮૧
એમ કરે વાતો અતિઘણી, જાણે એજ ઉજાણુનાં ઘણી;
શુણિશુણિશેઠનું અંતરબળ્યું, સુખ આવું સ્વપને નહિ મળ્યું.૧૮૨
અતિ ધિક ધિક મારો અવતાર, સુખથી નહિ માંડ્યો સંસાર;
આ ધનમાં અંગારો પડો, હે પ્રભુ સંપ મને સાંપડો. ૧૯૩
જે સુખમાં આ બે જણ વસે, એ સુખ વિક્રમને નહિ હશે;
જીવતર ધન્ય એવું જગમાંહી, એથી સુખ નથિ અધિકું કાંઇ. ૧૮૪

જીવતર વિષે છપ્પા.

રહે શરીરમાં રોગ, વ્યસન આવી કોઇ વળગ્યું;
થયો ન વિદ્યાભ્યાસ, કરજ છુટે નહિ અળગું,
વસે કુટુંબ કુસંપ, ક્લેશ કામનિ નહિ છાંડે;
પાપી પુત્ર કુપાત્ર, પુત્રી બાળાપણ રાંડે;
અહોનિશ વસવું ઉદ્યમ વિના, તૃષ્ણા અધિક અપાર છે;
આ જગમાં એવા પુરૂપના, જીવતરને ધિક્કાર છે. ૧૯૫
રોગ રહિત તન રહે, અધિક વિદ્યા અભ્યાસી;
પાળે આજ્ઞા પુત્ર, સદાપર આશ નિરાશી;
મધુર વાચ માનની, કરજ શિરપર નહિ કોડી;
ચિત્ત સદા સંતોષ, પ્રીત સજ્જન સંગ જોડી;
વળિ દિવસ દિવસ વધતો દિસે, સંપ કુટુંબી વર્ગમાં;
પછિ તે થકિ હું નથિ પ્રીછતો, સરસ કાંઇ સુખ સ્વર્ગમાં. ૧૯૬

. દોહરો.

સઘળાં સંકટ સાંખિયે, કાઢિ કર્મનો વાંક;
ભૂંડી જેની ભારજા, એ દુખ આડો આંક. ૧૮૭

રાગવેરાડી.

ભાઈઓ જેની ભારજા ભુંડીરે, તેને પીડા અંતર ઊંડી. ટેક.
બાજતજીને લડાઈ કરે નિત્ય, ભાળવા લોક ભરાય;
સારા મનુષ્યના ઘરનું વગોણું, જોણું જગતને થાય. ભા.૧
જેમ બિલાડી ઉંદરને જુએ એમ, નાથ સામાં કરિ નેણ;
પગથકી પ્રગટે માથા લગી એવાં, વાંકાં કાઢે વેણ. ભા.૨
ચારઘડી પીયુ ચોટે ટળે ત્યારે, સુખ બંનેને થાય;
ઘડિયે આવીને ઘેર બેસે ત્યારે, શેર લોહી સૂકાય. ભા.૩
પંડિત શાસ્ત્ર ભણેલ પુરાણી, મોટી સભામાં મનાય;
માન તજી મુરખીના મોઢાના, તેજ ટુંકારા ખાય. ભા.૪
પીયુ થકીતો ઘણીજ પોતાની, સમજણ જાણે સદાય;
દૈવ થાકે તો મનુષ્યના મુખની, શીખામણે શું થાય. ભા.૫
પહોર ચઢે દિન પોઢીને ઊઠે, ચોંપે લડાઇનો ચાલ;
જો લડનાર બીજું ન જડેતો, પડતાળે પોતાનાં બાળ. ભા.૬
સ્નેહકરી કદી સ્વામીની સાથે, બેશી ન બોલે વાત;
ધૂમાડાની પેઠે ધુંધવતી રહે, રોષભરી દિનરાત. ભા.૭
જેને વિતી હોય તે નર જાણે, આણે બીજા અહંકાર;
ડહાપણ કેરો કોઇ દુનીઆમાં, ગર્વ ન કરશો લગાર.ભા.૮

દોહરા.

પછી પરદેશી બોલીયો, ભાવ સહિત શુણ ભ્રાત;
દોષ ઘણા નર દુષ્ટના, તે તું જાણુછ વાત. ૧૮૮
શેઠ કહે સાંભળ કહું, દુષ્ટ પુરૂષના દોષ;
તે મુજમાં તલ માત્ર નથી, રખે ધરે તું રોષ. ૧૮૯

રાગવેરાડી.

કહું નર દુષ્ટની કાણીરે, શુણો સૌ સ્નેહજ આણી. ટેક.
મોડું વે'હું કામ સુધરે કે બગડે, માણુસ માત્રની રીત;
પોતે કર્યું તેતો પાંશરૂં સમજે, નારીને મારે નિત્ય. કહુંનર.૧
સાસુ નણંદ દેરાણી જેઠાણીના, સાચા જુઠા શુણી બોલ;
વાંક વિના વનિતાને તજેતો, તે નર ખરને તોલ. કહુંનર. ૨
કાગડે ઘેર્યું ઘૂડ ફરે તેમ, ગોરી સદા ગભરાય;
ઘરનાં કરે સહુ દ્વેષ ઘણેરો, તેથી જુદો નવ થાય. કહુંનર.૩
માનનીનું અપમાન કરે નિત્ય, ગાય નઠારી ગાળ;
તુચ્છ ગણી તિરસ્કાર કરે તો, તે નરનું મહો બાળ. કહુંનર.૪
સાસરિયાની સાથે લડી, કાઢે રાંડ ઉપર તે રીશ;
સારા મનુષ્યની શિક્ષા ન માને, જેને રૂઠયા જગદીશ. કહુંનર.૫
સમજુનો ટંટો તુરત ટળે, કોઈ ઘરકું આવી કહે ઘેર;
ઉંહું કહે કે આડું જુએ તેનો, પાર આવે શી પેર. કહુંનર.૬
સ્વામી સાંભળતાં વાંક વિના આવી, કામનીને લડે કોય;
સમજાવિને સમાધાન કરે નહીં, હીજડા જેવો હોય. કહુંનર.૭

પોતેતો ખાય પિયે ઘણું સારૂં, ને વસ્ત્ર ધરે શુભ રીત;
નારીને આપે નિત્ય નઠારૂં તો, કહો કેમ પ્રગટે પ્રીત. કહુંનર. ૮
પાયરિયાં પટકૂળ ન પૂરેતો, સ્વામી કરે સંતાપ;
સાચું કહુંછું એ કંથ સ્વરૂપે, પૂર્વ જનમનું પાપ. કહુંનર. ૯

દોહરા.

વળિ પરદેશી નર વદે, જીવમાં રાખી જંપ;
બહુ મીઠું જો બોલીયે, શાથી વણસે સંપ. ૧૯૦
વિનય થકી વશ થાયછે, રાજાને વળિ રાંક;
કદી ન સૂઝે કોઇને, પણ પોતાનો વાંક. ૧૯૧
એમ કહ્યું એ અવસરે, ત્યાં નર એક નઠોર;
મિયાં નિસર્યો મારગે, ખરોજ ટંટાખોર. ૧૯૨
પરદેશી પ્રત્યે પછી, ભણે શેઠ ધરિ ભાવ;
વા'લપણાથી વિનયથી, લે આને બોલાવ. ૧૯૩
પછિ તેણે ત્યાં પૂછિયું, સ્નેહે કરી સલામ;
સાહિબ ખુદનું નામ શું? ક્યા તેરે હે કામ; ૧૯૪

રૂચિરાછંદ.

સુત તેનો સાથે દેખીને, પૂછ્યું પુત્ર તુમેરા હે?
બહૂજ રીસ કરી તે બોલ્યો, નહિ મેરા તો તેરા હે?
પુત્ર તમારાને પરમેશ્વર, અધિક અધિક આયુશ આલો;
મિયાં કહે જો મરજી તુમારી, અભી ઇધર મારી ડાલો. ૧૯૫

સાલમપાક શિઆળે કરશો, થાશે પુષ્ટ સરસ ચેરા;
સુકા સુકા હમ લકડી હોગા, સાલે ક્યા લેના તેરા?
માણુસ સાથે માણુસ બોલે, દોસ્તિ કરે ન રહે મુગા;
દોસ્તી તેરી જહાનમમેં ગઇ, અબ બોલેતો મારૂંગા. ૧૯૬

દોહરા.

પરદેશી સમજ્યો પછી, કાચ કઠણુ છે એહ;
જેનો જન્મ સ્વભાવ જે, ટળવો દુષ્કર તેહ. ૧૯૭
પછિ તે પોતે શેઠ પણ, પ્રભુને કરી પ્રણામ;
લક્ષ્મી સાથે સંપને, જાચે આઠે જામ. ૧૯૮
સાંભળ નિર્ધનશાહ તું, અંતર ધરી ઉમંગ;
સંપ તજી સંપત્તિનો,સ્વપને ન કરીશ સંગ. ૧૯૯
પૂર્ણ તારૂં તપ પેખિને, ત્રુઠયા ત્રિલોચન રાજ;
તેં માગ્યું ધન તુચ્છ પણ, મને મોકલ્યો આજ. ૨૦૦
શુણિને નિર્ધનશાહ મન, નિશ્ચય થયો નિશંક;
સમજ્યો મહિમા સંપનો, ગણી રમાને રંક. ૨૦૧

ભૂજંગી છંદ.

પછી સ્નેહથી સંપનો હાથ ઝાલ્યો,
લઈ સંપ સંગે ઉમંગેથિ ચાલ્યો;
જઇ દૂરથી જોયું પાછે નિહાળી,
ધિમે ચાલતી આવતી લક્ષ્મિ ભાળી. ૨૦૨
પુછ્યું સંપને એજ ક્યાં ચાલિ જાશે,
કહે સંપ તે આવશે તુજ પાસે;

જાઇ હું વસું જ્યાં ભલું સ્થાન જોઈ,
કરે વાસ લક્ષ્મી જુએ સર્વ કોઇ. ૨૦૩
પછી વૈર તે મૂજ સાથે વધારે,
તજાવી મને સ્થાન પોતે પધારે;
કહું તૂજને આજથી તેજ માટે,
કદી સંપ મેલીશમાં લક્ષ્મિ સાટે. ૨૦૪
સદા બોલજે સ્નેહથી સારિ વાણી,
વધે સંપ સંસારમાં જેથિ જાણી;
ક્ષમા રાખવી સાંખવી ભૂલ છોટી,
દયાથી વળી રાખવી દૃષ્ટિ મોટી. ૨૦૫
કદી ભ્રાત પુત્રો જુદા ભાગ માગે,
ભલે ભાગ લેતો નહીં સંપ ભાગે;
વસે એકઠા ને જુદાં દીલ જાણો,
નહીં સંપનું રૂપ એવું વખાણો. ૨૦૬
દિસે એકતા દૂર દેશે રહેછે,
કવી સંપનું રૂપ તેને કહેછે;
કહું મૂલ કૂસંપનું શૂણ કાને,
જુદા વાદ તાણી જુદા ધર્મ માને. ૨૦૭
રહે દેશમાં એ થકી સંપ રૂઠયો,
તજો તેજ માટે વૃથા વાદ જૂઠો;
રૂદેમાં રૂચે તે તમે ધર્મ પાળો,
તજી દ્વેશ ટંટા બધા તુર્ત ટાળો. ૨૦૮

થશે એક ધર્મી હરી જો કરેતો,
ન થાશે મનુષ્યે મથીને મરેતો;
વડો કોઇ કૂટુંબીમાં મુખ્ય થાપો,
વળી નાતમાં મુખ્યતા એમ આપો. ૨૦૯
પછી તે તણી નીત્ય મર્યાદ પાળો,
નહીં દેખશો તો દહાડો દુખાળો;
સમાધાનિ તે રાખશે સર્વ વાતે,
સદાકાળ તો પામશો સૂખ સાતે. ૨૧૦

દોહરા.

એ શીખામણુ ઉર ધરી, શુણીને નિર્ધનશાહ;
સંપ સહિત ઘર સંચર્યો, અલખત મળી અથાહ. ૨૧૧
સંપે સ્ત્રિના શરિરમાં, પૂરણુ કર્યો પ્રવેશ;
અમૃતદૃષ્ટી ઊપજી, વ્યાપ્યો સ્નેહ વિશેષ. ૨૧૨
સુખ બહુ પામ્યાં સંપથી, વિસ્તરિ કીર્તિ વિશાળ;
પ્રસન્ન પરમેશ્વર થયા, દુખહર દીનદયાળ. ૨૧૩
સંપલક્ષ્મી સંવાદ આ, જે સુણુશે નરનાર;
સંપ પ્રસન્ન થયા થકી, સુખ લેશે સંસાર. ૨૧૪
ઓગણિસેંને આઠને, ભાદરવે ભરપૂર;
પૂર્ણું કથા કહિ પૂનમે, અધિક હરખ ધરિ ઊર. ૨૧૫
વાસી શ્રી વઢ્વાણુનો, પ્રભુને કરી પ્રણામ;
શ્રીમાળી બ્રાહ્મણુ સદા, દાખે દલપતરામ. ૨૧૬

ગરબી.

દેશમાં સંપ કરોરે સંપકરો. ટેક.

હાંરે જે કોઈ સંપ તજીને સુખ માગે;
તેના સૂતેલા શત્રૂ જાગેરે, દેશમાં સંપ. ૧
હાંરે તજી સંપ લડાલડી આવે;
તેમાં તુર્ત ત્રીજાને ફાવેરે; દેશમાં સંપ. ૨
હાંરે જે કોઈ વીઘા જમીન સારૂ લડતા,
રાજ ખોઈને રહ્યા હવે રડતારે; દેશમાં સંપ. ૩
હાંરે હજી હઈડે વિચારી નહીં જોશો,
ખરેખાતે છે હાથમાં તે ખોશોરે; દેશમાં સંપ. ૪
હાંરે તમે ટંટા ધરમના ટાળો,
જેજે પ્યારો લાગે તે ધર્મ પાળોરે; દેશમાં સંપ. ૫
હાંરે છળ દગા કપટ દો છોડી,
આખા દેશની થઇ આબરૂ થોડીરે; દેશમાં સંપ. ૬
હાંરે કરી સંપ કાંઇ હુંનર હલાવો,
ફરી દેશની વખત ફેરવાવોરે; દેશમાં સંપ. ૭
હાંરે કોઈનું સારૂં દેખીને શીદ દાઝો,
તેને ખુડાડી મારવા ન બાઝોરે; દેશમાં સંપ. ૮
હાંરે વાંચો દલપતરામની વાણી,
પક્ષપાતવિના સત્ય પ્રમાણીરે; દેશમાં સંપ. ૯

સમાપ્ત.